

Sevda DEMİRBİLEK¹

¹ Doç.Dr.,Dokuz Eylül Üniver-
sitesi, İİBF, Çalışma Ekonomi-
si ve Endüstri İlişkileri Bölümü

Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açıdan İncelenmesi

Özet

Geleneksel cinsiyet rolleri ve sosyalleşme süreci bazı sorunlara yol açmaktadır. Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı da, bu sorunlardan birisidir. Cinsiyet ayrımcılığı, kadına yöneliktir ve evrensel bir sorundur. Hemen her toplumda kadınlar, erkeklere göre daha düşük statüye sahiptirler. Bu makalenin amacı, cinsiyet ayrımcılığını sosyolojik yaklaşımlar açısından incelemek ve cinsiyet ayrımcılığı alanları ile bu ayrımcılığı önleme çabaları üzerinde durmaktır.

Anahtar Sözcükler : *Cinsiyet, Cinsiyet Ayrımcılığı, Cinsiyet Rolü*

The Studying of Sociological Aspect of the Gender Discrimination

Abstract

The traditional sex-rol and socialization process have led to some problems. The gender discrimination is one of these problems. The gender discrimination is towards to women and universal problem. In almost every society, women have had a lower status than men. The aim of this paper is to examine gender discrimination from the point of view sociological perspectives and to discuss gender discrimination areas and the ways of struggle of its.

Keywords : *Gender, Gender Discrimination, Sex - Rol*

Giriş

Cinsiyet ayrımcılığı, sosyal sorunlardan birisidir ve esasen kadınlara yönelik ayrımcılık şeklinde ortaya çıkmaktadır. Diğer sosyal sorunlar gibi, bu sorunun çözümü de çok boyutludur. Ayrımcılığı sadece eşit ya da benzer olanlar arasında yapılan farklı muamele olarak değerlendirmek yeterli değildir. Ayrımcılığı birçok boyutuyla ele almak gerekmektedir olup, bunlardan birisi de sosyolojik boyuttur.

Sosyolojinin ilgi alanına giren temel konulardan biri olarak cinsiyet ayrımcılığı, teorik bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu bağlamda, cinsiyet ayrımcılığını inceleyen sosyolojik yaklaşımlardan fonksiyonalist yaklaşıma göre kadın ve erkeğin ilkel toplumdan başlayarak yaşadığı rol farklılaşması cinsiyet esaslı işbölümünü oluşturmuştur. Günümüzde cinsiyet esaslı iş bölümü sosyo-ekonomik değişimler doğrultusunda yeniden şekillenmesine rağmen, toplumda kadınlara uygun görülen rollerle ilişkin görüşler daha yavaş değişmekte ve bu gecikme bir sorun alanı meydana getirmektedir. Çatışma yaklaşımı da, cinsiyet eşitsizliğini bir sorun olarak görmektedir. Ancak, bunun bir sosyal sorun olarak kabul edilmesinin kadınların istismar edildiklerini algılayıp, bu durumu değiştirmek için harekete geçmelerine bağlı olduğunu belirtmektedir. Feminist yaklaşım ise, çatışma yaklaşımıyla benzer görüşlere sahiptir ve kadınların toplumda bireye güç kazandıran konumlar içerisinde alt düzeyde temsil edildiklerini ileri sürmektedir. Nihayet, etkileşimci yaklaşım cinsiyet eşitsizliğini anlama konusunda kadın ve erkek davranışlarını temsil eden semboller ve sosyal tanımlamalara vurgu yapmaktadır.

Makalede, cinsiyet ayrımcılığı önce kavramsal olarak ele alınacak ve sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde incelenecek, daha sonra ortaya çıktığı temel alanlar üzerinde durulacak ve ayrımcılığı önleme faaliyetleri irdelenecektir.

1. Cinsiyet Ayrımcılığının Tanımı

Cinsiyet, atfedilmiş bir statüdür. Bir diğer anlatımla, cinsiyet toplumda bireye atfedilen bir konumdur. Bireyler, atfedilen statüleri üzerinde kontrole sahip değildirler. Bunun aksine, aldıkları eğitim ve/veya meslekleri aracılığıyla kazanılmış statülerini belirleyebilirler. Bir atfedilmiş statü olan cin-

siyeti ise, değiştiremezler. Cinsiyet aynı zamanda temel bir statüdür. Bunun nedeni, cinsiyetin bütün toplumlarda önemli bir sosyal anlama sahip olmasıdır (Sullivan, 2003: 224). Bu bağlamda kadınlar, çoğunlukla annelik ve eşlik gibi toplumsal cinsiyetleri ile erkekler ise mesleki ünvan gibi statülerle tanımlanırlar (Payne, 1997: 255).

Toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyet birbirleriyle bağımlı ve fakat birbirinden farklı kavramlardır (Acker, 1992: 565). Toplumsal açıdan cinsiyet (gender), kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel rol beklentileri olarak tanımlanmaktadır. Biyolojik bir kavram olarak ise cinsiyet (sex), fiziksel farklılıklara işaret etmektedir (Cherry, 2005: 157). Toplumsal cinsiyet, cinsiyete dayalı işbölümü ve biyolojik cinsler arasındaki ilişkileri vurgulamak amacıyla, toplumda sadece kadının değil erkeğin de konumunu belirten bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyetle açıklanamayan sosyal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimiyle bağlantılı bir anlama sahiptir (Savcı, 1999: 130). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzlemde kurulmuş yönlerine dikkat çekmektedir (Marshall, 1999: 98). Biyolojik cinsiyet farklılıkları denildiğinde kadın ve erkek arasındaki fiziksel farklılıklar, toplumsal cinsiyetten söz edildiğinde de kadınlık ve erkeklik arasındaki farklılıklar belirtilmektedir. Kadın ve erkek farklılığının içeriği genetik olarak belirlenmekte ve büyük ölçüde evrensel bir nitelik taşımaktadır. Buna karşılık, kadınlık ve erkeklik farklılığının içeriği kültürel açıdan belirlenmekte ve değişkenlik göstermektedir (Bilton vd., 1987: 148; Barusch, 2002: 231).

Cinsiyet makro düzeyde kaynakların dağılımı ile kültürel inançları, bireysel düzeyde kişilik ve kimlikleri, etkileşimsel düzeyde ise davranış biçimleri ile durumsal yapıları içeren bir sistemdir (Ridgeway ve Correll, 2000: 110). Cinsiyet, bireylerin kendilerini nasıl görmeleri ve diğer bireylere karşı nasıl davranmaları gerektiğini belirlemekte ve çoğu zaman sosyal farklılaşmaya temel oluşturmaktadır. Bu anlamda, cinsiyet eşitsizliği toplumda tabakalaşma sisteminin önemli bir ögesidir (Sullivan, 2003: 224). Sosyologlar genellikle cinsiyet eşitsizliğini gücün, maddi refah ve prestijin dağılımı açısından kadınlar ve erkekler arasındaki hiyerarşik asimetrliler olarak tanımlanmaktadır (Boyd, 1998: 189). Cinsiyet eşitsizliği; güç, prestij ve mülkiyet dağılımı bireysel mezyetlere

değil, cinsiyet esasına dayandırıldığında ortaya çıkmakta (Parrillo, 2002: 180) ve bir cinsin diğer cins üzerinde baskın ya da diğerine göre üstün olduğu inancına dayanan bir ideoloji olan seksizm¹ aracılığıyla açıklanmaktadır (Sullivan, 2003: 224-225).

Eşitlik ise, herkes için hakların ve imtiyazların aynı olması anlamındadır. Belirtildiği gibi, cinsiyet hak ve imtiyazlara bağlandığında bir tartışma meydana gelmektedir. Pek çok durumda eşitlikçi bir duruma ulaşmak, bazılarının diğerlerinden farklı olarak özel hak ve imtiyazlara sahip olduğu bir durumdan uzaklaşmayı ifade etmektedir. Ancak, çok sayıda grup içerisinde bütün insanların eşit olduğuna ilişkin düşünce, kadınlar arasında bile bölünmeye yol açabilmekte ve uzlaşma olasılığı zayıflamaktadır (Cherry, 2005: 157). Bu noktada, kadınlara ve erkeklere yönelik belirgin olumsuz eylemleri ifade eden cinsiyet ayrımcılığının (Yoder, 2003: 131; Martin, 2006: 257) değiştirilmesinin zor olduğu, kavramın çoğunlukla kadın cinsine yönelik ayrımcılık olarak karşılık bulduğu ve kadınların ayrımcılıkla mücadelede sosyal statülerini geliştirme şansına yeterince sahip olmadıkları belirtilmektedir (Sullivan, 2003: 224).

Ayrımcılık kavramı genel olarak, yaş, fiziki yetenekler, sınıf, etnik köken, cinsiyet, ırk ya da din ayırımına dayalı haksız muameleler için kullanılmaktadır (Seyyar, 2002: 44). Sosyologlar tarafından genel olarak ayrımcılık; bir sosyal gruba ya da grup üyelerine, grubun bir parçası olmaları nedeniyle uygulanan negatif eylem olarak tanımlanmıştır (Zanden, 1993: 204; Jones, 2002: 8). Bir diğer tanıma göre de ayrımcılık, “adil olarak davranmama” anlamındadır (Marshall, 1999: 50). Ayrımcılık, Taylor ve Baldwin tarafından algılanabilen farklılıklar temelinde bazı grupların, daha az güce sahip diğer grupların değerini azaltan sistematik güç kullanımı biçiminde tanımlanmıştır. Algılanabilen farklılıklar ırk, etnik köken ya da milliyet, din, yaş, sınıf, engellilik ve cinsiyet açısından kavramlaştırılmaktadır (Denny, 1998: 51-52). Sosyologlar, başlangıçta ayrımcılığı ırk ve etnik köken bağlamında ele alırken, günümüzde kadına yönelik ayrımcılık çerçevesinde de incelemektedirler (Gordon, 1999: 51).

Cinsiyet ayrımcılığı, genel anlamda bireylere cinsiyetlerinden dolayı toplumda adaletsiz bir şekilde davranılmasıdır (Gender Discrimination, <http://worldnet.scout.org>). Bu anlamda, cinsiyet ayrımcılığı bireyin insan haklarından tümüyle yararlanmasını engelleyen sosyal açıdan yapılandırılmış cinsiyet rolleri ve normlarına dayalı olarak herhangi bir ayırıma, dışlanma ya da kısıtlamaya maruz kalmasıdır (Gender and Reproductive Rights, www.who.int). Cinsiyet ayrımcılığı, kaynaklara ve fırsatlara ulaşmada eşitsizlik, şiddet, temel hizmetlerden yararlanmada yetersizlik, çalışma yaşamı ve siyasette kadının sınırlı olarak yer alması ve kadınlarla erkekler arasındaki kişisel ilişkilerdeki güç dengesizliği hususlarıyla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla, cinsiyet ayrımcılığı toplumda kadınların temel hizmetlerden yoksun olması, fırsatlara ve kaynaklara sahip olmada erkeklere oranla eşit olmayan koşullar yaşaması, şiddete uğraması, siyasette ve çalışma yaşamında düşük oranlarda temsil edilmesi biçiminde tanımlanmaktadır (Gender Equality: Practice Note, November 2002: 7). Kadınların günlük yaşam faaliyetlerine tam ve özgür bir şekilde katılma olanağından yoksun olmalarına neden olan cinsiyet ayrımcılığının kapsamına karar mekanizmalarına katılamama, kamusal olanaklardan yararlanamama, sağlıksız koşullarda yaşama, uygun konut sahibi olamama, çalışma yaşamında engellerle karşılaşma, işyerinde taciz ya da haksızlığa uğrama ile sendikaya üye olamama ve sendikal faaliyetlere katılamama gibi çeşitli konular girmektedir (Human Rights and Equal Opportunity Commission, 2006: 2).

Cinsiyet ayrımcılığı, doğrudan ve dolaylı cinsiyet ayrımcılığı olmak üzere iki biçimde ortaya çıkmaktadır. Doğrudan cinsiyet ayrımcılığı, bir bireyin bir kadına cinsiyetini esas alarak bir erkeğe davrandığı ya da davranacağından daha olumsuz davranması veya daha az olumlu davranmasıdır. Dolaylı cinsiyet ayrımcılığı ise, biçimsel olarak eşitlikçi gözükken davranış veya uygulamaların sonradan kadın üzerinde ayrımcı etkiler yaratmasıdır (Acar, 2004: 216).

II. Sosyolojik Yaklaşımlar Açısından Cinsiyet Ayrımcılığı

Sosyolojide cinsiyet ile ilgili çalışmalar önceleri, kadın ve cinsiyet rolleri ya da her ikisini içeren incelemelerden meydana gelmiştir. Bu aşamada cinsiyet, sosyolojinin odağındaki konular baki-

¹ Seksizm (sexism), karşı cinsin zayıf olduğuna inanan zihniyettir ve hem cinsiyete dayalı ayrımcı davranışları, hem de zararlı tutum ve davranışları içermektedir. Bkz., Sullivan, 2003: 224.

Çünkü, başarı her istediğini alabilmek değil,
alırken kazanabilmektir.

American Express® Business Card şirketinizin gücünü ve itibarını en iyi şekilde temsil ederken tasarrufu asla elden bırakmaz. Ayrıca şirketlere özel İşletme Tasarruf Programı, dünya çapında prestijli concierge ve seyahat hizmetleri ve ekstreye doğrudan yansıyan indirimler gibi benzersiz ayrıcalıklar sunar.

Başvuru ve bilgi için, size en yakın
Garanti şubesini ziyaret edin.

American Express® Business, Garanti'den.
Başka bir arzunuz?

www.americanexpress.com.tr

mından ikincil bir öneme sahip olmuştur. Günümüzde ise cinsiyet, kültürel yorumların ve sosyal yapının temel bir ögesi olarak teorik bir çerçeveye oturtulmuştur (Acker, 1992: 565).

Her toplumda kadın ve erkeğe farklı roller yüklenmektedir. Geçmişte, bu durum genellikle Tanrı buyruğu ya da biyolojik farklılıkların kaçınılmaz sonucu olarak kabul edilmiştir. Ancak, bu gibi gerekçeler uzun süre ikna edici olamamış ve erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği gerçeği ile eşitlik ideali arasında önemli bir açık meydana gelmiştir. Sosyolojik yaklaşımlar, söz konusu açığın nasıl oluştuğunu farklı bakış açılarından ortaya koymaya çalışmıştır. Aşağıda, cinsiyet ayrımcılığı bu yaklaşımlar çerçevesinde incelenecektir.

A. Fonksiyonalist Yaklaşım

Fonksiyonalistler, cinsiyet ayrımcılığını kendi içlerinde iki ayrı grup olarak ele almışlardır. Bunlardan ilk grup, istikrarlı ailelerde birbiriyle uyumlu uzmanlaşmış roller için bireylerin eğitimi sağlamak üzere toplumu muktedir kılan kadın ve erkek arasındaki geleneksel iş bölümünün oldukça etkili olduğunu tartışmaktadır. Bu bağlamda, cinsiyet rolleriyle birlikte cinsiyet ayrımcılığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer grup ise, mevcut sosyal koşullar bağlamında cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasının gerekliliğini savunmaktadır. Bu gruptaki fonksiyonalistler, önerilen değişikliklerin cinsiyet ayrımcılığının bütününe yansımayacağını ileri sürmekte ve genel olarak ekonomik rekabet gücünü ve başarıyı sağlamak için kadın rollerinin yeniden yapılandırılmasını ve cinsiyet eşitliğini bütünüyle sağlamaya yönelik bir değişime ihtiyaç duyulduğunu kabul etmektedirler. Bu değişime paralel olarak temel kurumlar, cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmak üzere yeniden biçimlendirilmelidir. Örneğin, mevcut aile sistemi kadın ve erkeklerin her ikisine yeni roller yüklenmesi amacıyla önemli ölçüde değişime uğramalıdır (Coleman vd., 2002: 348).

Öte yandan, fonksiyonalistler erkek egemenliğini dikkate alan iki teori geliştirmişlerdir. İlk teori antropolog Marvin Harris tarafından ileri sürülmüştür. Harris'e göre erkek egemenliği evrenseldir ve iki evrensel koşula dayanmaktadır: Bu koşullar; insanların var olabilme mücadelesi için gerekli olan "toplum" ile kadın ve erkek fiziksel yapısındaki farklılıkları yansıtan "biyolojik özellikler"dir.

İkinci teori, insanlığın çoğalmasıyla ilgilidir. İlkel toplulukta yaşam süresi kısıydı ve kadınlar çok sayıda çocuk dünyaya getiriyordu. Hamile kalmak, dokuz ay boyunca çocuğu taşımak, doğum yapmak ve çocuğa bakmak kadınların yaşamını önemli ölçüde sınırlayan görevlerdi. Böylelikle, erkekler büyük hayvan avcılığı gibi faaliyetlerle uğraşırken; kadınlar ev işleri ve çocuk bakımını üstlendiler. Bu durum erkek egemenliğini artırdı. Sonuç olarak, söz konusu teoriler doğru kabul edildiğinde erkek egemenliğinin kaynağı hem sosyal, hem de biyolojik faktörlere dayandırılmaktadır (Henslin, 2003a: 291, 292).

1950'ler boyunca fonksiyonalistlerin kabul ettiği görüş, temel rol değişiminin gerekliliği olmuştur (Parrillo, 2002: 201). Parsons, sosyalleşme sürecinde her iki cinse uygun cinsel kimlik ve yetişkinlik yaşamında ihtiyaç duyulacak becerilerin öğretilmesini belirtmiştir. Toplum, erkeklere rasyonel ve rekabetçi olmayı ve kendine güvenmeyi öğretir. Bu özellikler bileşeni Parsons tarafından araçsal kavramıyla ifade edilmiştir. Kızların çocuk yetiştirme ve duygusal sorumluluk gibi özellikleri ise, duygusal özellikler olarak adlandırılmıştır (Macionis ve Plummer, 2002: 301; Perry ve Perry, 2003: 202). Parsons, kadına geleneksel rolü bağlamında yönelmiş ve kadının statüsünün kocasının mesleği ile statüsüne göre belirlendiğini, rolünün sadece eşlik ve annelik olduğunu ileri sürmüştür (Ersöz, 1999: 12). Fonksiyonalistlere göre, kadının duygusal rollerde erkeğin ise araçsal, evin dışında aile bütünlüğünü sağlayıcı rollerde uzmanlaşmaları, cinsiyet ayrımcılığının varlığını sürdürmektedir (Önür ve Çatalcalı, 2002: 99).

Görüleceği üzere, fonksiyonalistler endüstri öncesi toplumlarda bazı görevlerin erkeklere diğerlerinin ise kadınlara tahsis edildiğini ileri sürerler. Erkekler fiziksel olarak kadınlardan daha güçlüdür ve bu durum onları çocukların yetiştirilmesi ve bakımı sorumluluğundan kurtarır. Öte yandan kadınlar, yaşamları boyunca çocuklarına bakma istek ve beklentisi içindedirler. Ayrıca kadınlar, daha değerli bir üreme ya da çoğalma kaynağıdır. Bir diğer anlatımla, örneğin savaş esnasında kadın nüfusun kaybı, toplumun üreme ya da çoğalma potansiyelini azaltır. Erkek nüfustaki kayıp ise, diğer erkekler tarafından giderilebilir (Sullivan, 2003: 225-226). Fonksiyonalist yaklaşım uyarınca kadın ve erkeğin ilkel toplum yaşamından başlayarak değişik alanlardaki rol farklılaşması (örneğin; kadın

toplayıcı, erkek avcı), kadının ev işleri ve çocuk bakımında; erkeğin ise ailenin ekonomik fonksiyonunun yerine getirilmesinde uzmanlaşması biçiminde bir işbölümü oluşturmuştur.

Endüstri Devrimi ile meydana gelen değişiklikler, sosyal düzendeki dengelerin değişmesine yol açmıştır. Bebek ölüm oranlarındaki düşüş ve etkili doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaşması geleneksel cinsiyet rollerini farklılaştırmıştır. Kadınların yaşantılarının büyük bölümünü çocuk bakımına adanmaları gerekliliği uzun sürmemiş ve otomasyon çeşitli işlerde erkek gücüne olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır (Coleman vd., 2002: 347; Sullivan, 2003: 226). Kadınlar, zamanlarının önemli bir kısmını ev işlerine ve çocuk bakımına ayırmakla birlikte, ev dışında bir işte çalışma olanağı bulmuşlardır (Özkalp, 2001: 171). Günümüzde ekonomik ve sosyal alanlardaki değişme ve gelişmeler, cinsiyet esaslı iş bölümünün yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Bu anlamda, kadınlar ev ve işyeri arasındaki sorumluluklarını büyük ölçüde bir arada götürebilmektedirler. Ancak kadına uygun rol hakkındaki tutum ve beklentiler, sosyal ve ekonomik koşullardan daha yavaş değişmektedir. Böylelikle, ortaya çıkan kültürel açık cinsiyet ayrımcılığı sorununun temel kaynağını oluşturmaktadır (Coleman vd., 2002: 348).

B. Çatışma Yaklaşımı

Güç ve imtiyazın kaynaklara dayandığını varsayan çatışma yaklaşımına göre güç, diğerlerinin yaşamını etkileme ya da kontrol etme yeterliliğidir ve ekonomik kaynaklardan ortaya çıkmaktadır (Perry ve Perry, 2003: 206). Çatışma yaklaşımı, cinsiyet ayrımcılığını açıklarken kadın ve erkek arasındaki güç farklılaşması ve çatışması üzerinde durmaktadır (Parrillo, 2002: 201). Frederick Engels, ailede erkek egemenliğinin ailenin ekonomik kaynakları üzerinde erkeğin sahip olduğu kontrol gücünden kaynaklandığını belirtmiştir (O'Donnell, 1981: 287; Perry ve Perry, 2003: 206). Engels'e göre, kapitalizm erkek egemenliğini güçlendirmiştir. İlk olarak kapitalizm ücret elde etme kadar, mülkiyet sahibi ya da mirasçısı olma yoluyla erkekleri daha güçlü kılan serveti yaratmıştır. İkinci olarak genişleyen kapitalist ekonomi, bireyleri ve özellikle de kadınları tüketici olarak tanımlamaya ve kişisel yeterliliğin ürünlere sahip olmaya ya da onları kullanmaya bağlı olduğuna ikna etmeye çalışmıştır. Üçüncü olarak da bu sistem doğrultusunda

toplum, erkeklere çalışma izni verirken, kadınlara evde olma görevini yüklemiştir. Engels, kapitalizmin çifte istismarını erkek işgücüne düşük ücret ödenmesi, kadın işgücüne ise ücret ödenmemesi şeklinde açıklamıştır (Macionis ve Plummer, 2002: 302).

Öte yandan, Randall Collins (1971) kadın ve erkek arasında doğasında bulunan bir menfaat çatışması olduğunu ve cinsiyet rollerinin bir grubun diğerine egemen olma mekanizması olarak kullanılabileceğini vurgulamıştır. Sosyalleşme süreci boyunca gücün belirgin olmayan biçimi kullanılır ve kontrol elde edilir. Bireyler bu doğrultuda toplumdaki egemen grubun menfaatine olanları istemeyi öğrenir. Toplamların çoğunda kadın, erkeğin egemenliğini kabul etmeyi öğrenip içselleştirir ve böyle bir egemenliğe inandığından yaşamındaki ikincil konumu uygun, hatta arzu edilebilir bulur ya da başka hiçbir seçeneği olmadığı duygusunu taşır (Sullivan, 2003: 227). Çatışma teorisyenleri geleneksel rollerin başlangıç kökenleri hakkında fonksiyonalistler ile görüş birliği içerisinde olmalarına rağmen, bu rollerin modern toplumlarda çağın gerisinde kaldığını benimsemektedirler (Popenoe: 1991: 322).

Çatışma yaklaşımına göre istismar, baskı ve zulüm gibi evrensel insani sorunlar ortaya çıktığından beri, kadınlara yönelik önyargı ve ayrımcılığın oluşması sürpriz değildir (Coleman vd., 2002: 348). Ayrımcılık, esasen doğumdan önce başlamakta ve gerçekten birçok toplumda erkek çocuk sahibi olmak, kız çocuk sahibi olmaktan çok daha değerli görülmektedir (Brown, 2000: 49). Çatışma yaklaşımı cinsiyeti sosyal eşitsizlik ve çatışmanın bir boyutu olarak görürken (Macionis ve Plummer, 2002: 317), cinsiyet eşitsizliğinin egemen olan ve gücü sayesinde zayıf istismar eden grupların varlığından doğduğuna dikkat çekmektedir (Reskin, 2000: 320). Buna göre egemen grup erkekler, istismar edilen grup kadınlardır (Coleman vd., 2002: 351). Güç sahibi olan erkekler ayrıcalıklarını kanıtlamak için kadının ikinci derecedeki imajını geliştirir ve ekonomik, yasal araçları kadınlara karşı kullanırlar. Helen Hacker'ın (1951) işaret ettiği gibi, Endüstri Devriminin doğması ile kadınlar endüstriyel ve mesleki beceriler kazanarak erkeklerle istihdamda rekabete girmişlerdir. Erkekler ise, onları bir rakip grup olarak algılayarak bu rekabeti azaltmak ya da ortadan kaldırmak için ekonomik, yasal ve ideolojik araçları kullanmışlardır. Erkek-

ler kadınları sendikalardan uzak tutmuş, kadınların işe alınmasını önlemek için işverenlerle sözleşmeler imzalamış, evli kadınların istihdamını kısıtlayan yasaları desteklemiş, çalışan kadını eve döndürecek propagandaları aralıksız sürdürmüşlerdir (Henslin, 2003a: 294).

Ayrıca, toplumdaki diğer baskın gruplar gibi erkekler de güç ve otoritelerini sürdürmelerine hizmet edecek kurumlar oluşturmuşlardır. Erkekler, siyasi güç ve ekonomik kontrol olanağını veren konumlardan kadınları dışlayarak ve kadınlara daha düşük ücret ödenmesini sağlayarak ekonomik avantajlar elde etmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda erkekler, kadınların ailedeki ikincil rolünden faydalanmışlardır (Coleman vd., 2002: 348).

Günümüzde, kadınlar daha çok kotalar ve cam tavan² içeren ve göze çarpmayan bir ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Kadınlar bu durumu değiştirmek için uğraşmakta, yasa koyucuları etkilemeye çalışmakta, eğitim düzeylerini yükseltmekte ve çalışma yaşamında ilerlemelerinin engellenmesine karşı mücadele vermektedirler. Çatışma yaklaşımı açısından sosyal eşitlik, sadece erkekleri 'kontrolü bırakmaya' - bir sınıf olarak erkekler sosyal kurumların kontrolünü 'bırakmak' yönünde istekli olmayacakları için - mecbur ederek kazanılabilir (Henslin, 2003a: 294).

Cinsiyet eşitsizliği, kadınlar ve ilgili sosyal gruplar baş kaldırdığında ve bir şeyler yapma çabası içerisine girdiğinde bir sosyal sorun olarak görülmeye başlanır (Sullivan, 2003: 227). Kadınların özgürlüğüne ilişkin esas engeller, erkek egemenliğini oluşturan tutumlar ve kurumlardır. Kadınların sayısal olarak artışı bu gerçeği algılamalarını ve söz konusu engelleri ortadan kaldırmak için örgütlenmelerini ve siyasi gücü kullanmalarını gerektirir (Coleman vd., 2002: 348, 351). 20. yüzyılın ilk çeyreğinde kadınlar düşük statülerini biyolojik bir miras olarak değil, erkek egemenliğinin yol açtığı bir sorun olarak algılamaya başlamışlardır. Böylece, cinsiyet eşitsizliği bir sosyal sorun olarak görülmüş ve kamusal alanda tartışılmıştır (Sullivan, 2003: 227-228). Çatışmacılar açısından sorunun çözümü, adil toplum ve sosyal değişimi sağlayacak sosyal eylemi gerektirmektedir (Coleman vd., 2002: 348).

C. Feminist Yaklaşım

Feminizm, cinsiyet ayrımcılığına ve ataerkilliğe karşı koyma konusunda cinsler arasında sosyal eşitliği savunma hareketidir. İngiliz ve Fransız Devrimlerindeki kökleriyle feminist hareketin ilk dalgası Mary Wollstonecraft'ın "A Vindication of the Rights of Woman" (1792) adlı eseriyle başlamış ve liberal klasik John Stuart Mill ve Harriet Taylor Mill'in "The Subjection of Women" (1869) adlı eseriyle devam etmiştir. Bu eserlerde kadınlara karşı biyolojik açıdan algılanan düşük statü tartışılmış ve mevzuat değişikliğinden önce eşitlik ve eğitimi geliştirme yolları aranmıştır. Feminizmin ikinci dalgası 1960'larda ortaya çıkmışken, üçüncü dalgaya post-modern toplumda ulaşılacağını ileri sürülmektedir (Macionis ve Plummer, 2002: 302).

Çağdaş feminizm çeşitli dallara ayrılarak 1960'lardaki sivil haklar hareketinden, sağlık hizmetleri, aile yaşamı ve cinsler arasındaki ilişkilere yönelik itirazlara ve ücret ile terfi konusunda cinsiyet ayrımcılığıyla karşı karşıya kalan profesyonel kadınlara kadar yaygınlaşmıştır. 21. yüzyılda da ırk, sınıf ve cinsiyet konuları önemini korumakta ve kadın haklarının elde edilmesi yönünde mücadele süregelmektedir (Eitzen ve Zinn, 2003: 275-276).

Feminist yaklaşım, özellikle kadınların toplumda bireye güç kazandıran konumlar içerisinde alt düzeyde temsil edildikleri ve kadınların güç eksikliğinin aile yaşantılarına yansıdığı gerçeğini büyük ölçüde çatışma teorisinden ödünç almıştır. Feministler işyerinde cinsel tacize, işe alma ve terfide cinsiyet ayrımcılığının yaygınlığına, kadın ve erkek arasındaki ücret farklılıklarına, aile üyelerinin davranışlarını kontrol etme aracı olarak şiddete ve kadın yoksulluğu fenomenine yol açan evlilik dışı doğumlar ve artan boşanma olaylarına dikkat çekmişlerdir (Perry ve Perry, 2003: 207).

Feminist yaklaşım, cinsiyet ayrımcılığını kendi içerisinde liberal feminizm, sosyalist feminizm ve radikal feminizm biçiminde ayrı ayrı incelemektedir.

1. Liberal Feminizm

Liberal feminizm, bireylerin kendi yeteneklerini geliştirme ve kendi menfaatlerinin peşine düşme

2 ** Cam tavan, örgütlerde tepe yönetim pozisyonu için kadınlara konulan keyfi bir engel olarak tanımlanmaktadır. Bkz., Aytaç, 1997: 220.

konusunda özgür olması gerektiğini kabul eden klasik liberal düşünceden temellenir (Macionis ve Plummer, 2002: 304). Kadın ve erkekler arasındaki cinsiyet farklılıklarının nasıl oluştuğuna odaklanan liberal feminizm, cinsiyet farklılıklarında yer alan ve sosyal ilişkileri etkileyen kültürel varsayımlar ile açıklanabilmektedir (Payne, 1997: 239).

Liberal feministler, toplumun temel bir organizasyon olduğunu kabul etmekte ve bu organizasyon içerisinde kadının hak ve olanaklarını geliştirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca, kadın istek ve beklentilerini engelleyen ön yargılara ve ayrımcılığa karşı çıkmakta, eşit hakları desteklemektedirler. Liberal feministler, bütün kadınların çalışma yaşamında üretken olmalarını da benimsemektedirler. Liberal feministlerden bazıları, aileyi çalışmak isteyen kadınlar için çocuk bakımı ve analık iznini gerektiren bir sosyal kurum olarak kabul etmektedirler. Diğerleri ise, aile yapısı esaslı bir şekilde değişmediği sürece kadınlar için özgürlüğün mümkün olamayacağını ileri sürmektedirler (Macionis ve Plummer, 2002: 304).

Liberal feministler ailede, okulda ve medyada değişiklik arayışı içerisinde ve bireylerin katı cinsiyet rolleri ile sosyalleşmesinin süremeyeceği görüşünü benimserler (Coleman vd., 2002: 348). Buna göre, eşitsizliklere ilişkin çözüm mevzuat ve sosyal geleneklerin değişimi ile çocukların cinsiyet eşitsizliğini kabul eden bir çevrede büyümesine izin veren sosyalleşme sürecinin değişmesi aracılığıyla eşitsizliğin azaltılması ve eşit şansların geliştirilmesidir (Payne, 1997: 239). Bu yaklaşım, kadınlar ve erkekler arasında tecrübe ve menfaatlardaki gerçek farklılıkları ihmal etmesi ve mutlaka adil sonuçlara yol açmayan eşit şansları geliştirmesi yönlerinden eleştirilmiştir (Payne, 1997: 240).

2. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm, Marx'ın çatışma teorisinden gelişmiştir. Engels, ataerkilliğin köklerinin özel mülkiyette olduğunu ve böylelikle kapitalizmin az sayıda erkeğin elinde refah ve gücü toplanmasını sağlayarak ataerkilliği yoğunlaştırdığını ileri sürmüştür (Macionis ve Plummer, 2002: 305; Rafter, 2002: 257). Sosyalist feministler, sınıf esaslı sosyal sistem içerisinde yapısal bir öge olarak eşitsizliğin kadın üzerindeki baskısını vurgularlar. Kadınlar üzerindeki bu baskı, farklı ırklar ve engellilere yönelik diğer baskı biçimleriyle etkileşim içindedir (Payne, 1997: 239).

Sosyalist feministler, cömert ve insancıl refah sisteminin savunulmasında birçok liberal feminist ile ortak temel arayışındadır (Coleman vd., 2002: 348). Bununla birlikte, liberal feministler tarafından gerçekleştirilmeye çalışılan reformların yetersizliğini görmüş (Macionis ve Plummer, 2002: 305) ve bu bağlamda kadın istismarının kapitalist sistemden kaynaklandığını, ekonomik kurumlardaki temel değişikliklerin kadınları özgürleştireceğini ileri sürmüşlerdir (Coleman vd., 2002: 348). Sosyalist feminizm, kadın ve erkek arasındaki güç ilişkilerinin farklı biçimlerini sınırlı bir bakış açısı ile - örneğin şiddet gibi - ele almasından ötürü radikal feministler tarafından eleştirilmiştir (Payne, 1997: 240).

3. Radikal Feminizm

Radikal feminizm, erkeklerin güç ve imtiyazları ile nitelendirilen bir sosyal sistem olarak ataerkilliğe odaklanmakta (Payne, 1997: 239) ve sosyalist bir devrimin bile ataerkilliği sonlandıramayacağını iddia etmektedir. Radikal feministler, esas olarak ataerkilliğin kadının cinselliği ve üreme özelliğinden dolayı ikincil konumda olmasına dayandığını ifade etmekte ve "erkek cinselliği" ile heteroseksüel ebeveyn ve ailenin üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Ancak, bu konuda aralarında anlaşmazlık söz konusudur. Sadece bazı radikal feministler, yeni üreme teknolojilerinin - kadın ve erkek birlikteliği dışında gebe kalmak gibi - kullanımı desteklerler (Macionis ve Plummer, 2002: 305).

Diğer feministlere göre sosyal alana daha çok odaklanan radikal feministler, erkek egemen, ataerkil mevcut toplum örneğinin yerini alacak "kadın merkezli kültürü" gerekli görürler (Coleman vd., 2002: 348). Bu yaklaşım, kadının kendi sosyal yapısı ve mevcut organizasyonlar içerisinde kadına özgü yapıların oluşmasını teşvik etme arayışındadır (Payne, 1997: 239). Bu sonuca ulaşmak için her kadın, kendi değer ve gücünün farkına varmalı ve ataerkil sistemin ret edilmesi konusunda diğer kadınlarla birleşerek kadın temelli alternatif bir toplum yaratılmasına destek vermelidir (Coleman vd., 2002: 348). Radikal feminizm kadınların ortak tecrübeleri ve cinsiyet farklılıklarına odaklandığı ve bu durumun farklı kadın grupları arasında menfaat farklılaşmasını göz ardı etmeye yol açması nedeniyle eleştirilmiştir (Payne, 1997: 240).

D. Etkileşimci Yaklaşım

Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların nasıl oluştuğu düşünüldüğünde, çoğu zaman öncelikle kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik özellikleri yansıtan biyolojik cinsiyet kavramı akla gelmektedir. Etkileşimci yaklaşıma göre biyolojik cinsiyet doğuştan kazanılır, toplumsal cinsiyet ise öğrenilir ve dolayısıyla sosyaldır. Etkileşimciler cinsiyet rollerinin sosyalleşme ile nasıl edinildiğini ve buna bağlı olarak kadın ve erkeklerden toplumda ne tür tutum ve davranışların beklendiğini açıklamaya çalışırlar. Her toplum bazı faaliyetlerin erkeğe, diğerlerinin ise kadına ait olduğuna ilişkin düşünceye sahiptir. Bu doğrultuda, toplumda birlikte çalışan sosyal kurumlar cinslere uygun faaliyetleri belirlemektedir. Toplum tarafından beklenen cinsiyet rollerine uygun davranışları göstermeyen birey, toplumca ayıplanır ve hatta dışlanabilir (Henslin, 2003a: 288-289).

Etkileşimciler, cinsiyet rollerinin kimlik duygusundan türediğini belirtmişlerdir. Onlar cinsel kimliğin çocukluğun ilk yıllarında ebeveynler, yaşlılar, öğretmenler ve medya ile etkileşim sonucunda geliştiğini ileri sürerler. Etkileşimciler, kadınlara yönelik ayrımcılığın ve önyargının sosyalleşmedeki farklılıklardan ortaya çıktığına işaret ederler (Coleman vd., 2002: 349). Bu bağlamda, cinsiyet farklılığı sosyalleşme süreci ile aktarılan - özellikle kız ya da erkek olarak kendini tanımlamanın gelişimi - güçlü duygusal öğelerin yanı sıra algı veya kavramayı da içermektedir (Grabrucker, 1998: 37; Brückner, 2002: 271). Kadınlar daha pasif, bağımlı ve daha az baskın olmaya şartlandırılırken, erkekler daha bağımsız ve girişken olmaya cesaretlendirilir. Böylece, her iki cins çoğu zaman kadınları ikincil ya da aşağı statüde görür (Coleman vd., 2002: 349).

Etkileşimci yaklaşım açısından bireyler, herhangi bir kültür ya da topluma göre temel sembollere sosyal anlamlar yüklerler. Bu sosyal içerik ya da anlamlar, bireylerin günlük yaşamlarında diğer bireylerle ilişkilerinden ortaya çıkmış, yaygınlaşmış ve pekiştirilmiştir. Böylelikle, bireyler cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkması ve sürmesi hakkında birçok bilgiyi kadınlar ve erkekler arasındaki etkileşimi gözlemleyerek elde edebilirler. Kuşkusuz, bireyler arasındaki etkileşimde en önemli olan sembol sistemi değildir. Etkileşimciler, birçok değer, inanç ve sosyal anlamın farklı dil bi-

çimlerdeki deyimlerde bulunabildiğine dikkat çekerler. Örneğin, İngilizcedeki cinsiyet esaslı kişi zamirlerinde "he" ve "his" erkeği ifade ederken, bazı dillerde hem erkek, hem de kadını ifade edebilmektedir. Araştırmalar, seksist dilde genellikle "he"nin erkek için kullanıldığını ve insanların düşüncesinde erkeğin egemen olduğu imajını yarattığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, söz konusu sembol aracılığıyla erkeklerin kadınlara olan egemenliği ya da üstünlüğü belirginleşmektedir (Sullivan, 2003: 228).

Bu gibi etkileşimci kalıplar aracılığıyla, cinsiyet eşitsizliği konusundaki inanç ve uygulamalar süregelmekte ve güçlenmektedir. Endüstri öncesi toplumlarda kadın ve erkek rolleri nispeten daha belirgin ve kesin olup, rollerde önemli bir eşitsizlik ortaya çıkarmasına rağmen pek çok birey tarafından benimsenmekteydi. Modern endüstri toplumunda ise, hızlı bir şekilde değişen sosyal yapıya bağlı olarak cinsiyet eşitsizliğinin biçimlerine birçok birey karşı çıkmakla birlikte, önceden olduğu gibi eşitsizlik kabul edildi. Böylelikle, cinsiyet eşitsizliği toplumda kadın ve erkek rollerine ilişkin beklenti paylaşımında ya da uzlaşıdaki eksiklik doğrultusunda bir sosyal sorun durumuna geldi (Sullivan, 2003: 228).

Etkileşimciler, cinsiyet rolleri ve eşitsizliğin gelişimini engellemenin sosyalleşme sürecinin değişmesine bağlı olduğunu vurgularlar. Onlara göre, kızlar daha girişken olmaya, erkekler de daha sakin olmaya teşvik edilmelidir. Ebeveynlerin geleneksel rollere göre sosyalleşmesi nedeniyle çocuklarına farklı davranışları öğretmeleri güçtür. Ancak, giderek sosyalleşme sürecinde artan bir öneme sahip olan okulların bu değişimi daha kolay gerçekleştire olanağı vardır. Benzer şekilde, medyanın da etkisinden söz edilebilir (Parrillo, 2002, s. 189; Henslin, 2003a: 317).

III. Cinsiyet Ayrımcılığının Ortaya Çıktığı Alanlar

Cinsiyet eşitsizliği temel sosyal kurumlara yansımaktadır. Bu bağlamda, cinsiyet ayrımcılığı ekonomi, eğitim, siyaset ve sosyal yaşam bağlamında incelenebilmektedir.

A. Eğitim

Eğitim sisteminde cinsiyet ayrımcılığı, bireylerin cinsiyetleri yüzünden eğitim olanaklarından yoksun kalması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Geçmişte, geleneksel olarak sosyalleşme sürecinde erkek çocuklarının eğitim alıp, iş sahibi olmaları bir sosyal değer olarak aktarılmışken; kızların evde kalıp ev işleriyle ilgilenmesini teşvik eden eğitim sistemi oluşturulmuştur. Bu doğrultuda, erkekler kızlardan daha iyi ve daha uzun süreli eğitim alabilişlerdir (Coleman ve Kerbo, 2003: 108).

Günümüzde, eğitim sisteminde kız ve erkek öğrenciler arasında doğrudan ayrımcılığın önemli ölçüde giderildiği belirtilmektedir. Kültürel beklentilerin değişmesi ve ayrımcılığa karşı olan yasaların önündeki engellerin aşılmasıyla büyük gelişmeler sağlanmıştır (Coleman ve Kerbo, 2003: 263). Bununla birlikte, uygulamada bu ayrımcılık türünün hala devam ettiği söylenebilmektedir. Örneğin, kızlar toplumsal cinsiyet rolleriyle yüksek öğrenimdeki seçimlerine yönlendirilmektedir. Bu bağlamda, kız öğrencilerin yüksek öğrenimdeki tercihlerinde kadın meslekleri olarak nitelendirilen öğretmenlik ve hemşirelik gibi meslekler ön plana çıkmakta, bilgi teknolojisi, elektronik mühendisliği gibi teknik bölümlere ise daha az yönelinmektedir (Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Rapor Taslağı: Erişim).

Eğitim ile kadınların işgücüne katılımı arasında güçlü ve olumlu bir ilişki olduğu gibi, eğitim kadınların sosyal yaşamını değiştirecek bir etkiye de sahiptir (Tan, 2000: 29). Eğitim sayesinde kadınlar yukarı doğru dikey hareketliliğe uğramaktadırlar (Hall, 1994: 216). Ne var ki, Dünya’da okuma yazma bilmeyenlerin üçte ikisi kadındır (Eitzen ve Zinn, 2003: 243). Gelişmekte olan ülkelerde kadınların okuma yazma ve okula gitme oranları gelişmiş ülkelerden oldukça farklıdır. Örneğin, 2006 yılında Suudi Arabistan’da erkek okur yazar oranı % 87.1 iken, kadın okur yazar oranı % 67.3’tür. Türkiye’de ise, 2000 yılında okur yazarlık oranı erkeklerde % 92, kadınlarda % 72 iken (Henslin, 2003b: 315); 2004 yılında aynı oran erkeklerde % 95.3’e, kadınlarda % 79.6’ya ulaşmıştır. Ayrıca, Türkiye’de ilköğretim sonrası okula devam etme durumunda da erkek ve kadın arasında fark mevcuttur. İlköğretim sonrası okula devam etme oranı erkeklerde % 75, kadınlarda % 63 olarak belirlenmiştir (Human Development Report 2006: Erişim).

B. Ekonomi

Çalışma yaşamı açısından cinsiyet ayrımcılığı, işin yapılmasında etkisi olmamasına rağmen, kadınların cinsiyetlerinden dolayı çalışma yaşamında dışlanması ve bunun sonucunda işyerindeki güç, tatmin düzeyi ve gelirin erkekler arasında paylaşılması anlamındadır (Curry vd., 1997: 246). Bir diğer anlatımla, işyerinde cinsiyet ayrımcılığı eğitimde, iş bölümünde, ücretlendirmede kadın ve erkeğin yaptıkları işle değil, cinsiyet temeline dayanarak işleme tabi tutulmasıdır (Demir ve Acar, 2000: 86). Ayrımcılık, aynı iş için farklı ödeme yapılması biçiminde olabileceği gibi, eşit verimliliğe sahip bireylerin farklı ücret düzeyine karşı gelen farklı işlere sahip olmaları şeklinde de meydana gelebilmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 223)

Kadınlar ev yaşamının sıkıcılığından kurtulmak ve sosyal bir çevre edinmek isteği (Grint, 1998: 249) dışında, esasen ekonomik nedenlerle çalışma yaşamına girmekte, ancak çalışırken bazı engel ve sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Nitekim, kadınlar işgücü piyasasında ucuz emek olarak görülmekte, erkeklerden daha az sürekli istihdam edilmekte, daha düşük statülü işlerde sosyal güvencesiz olarak çalıştırılmakta ve daha düşük ücret kazanmaktadırlar. Ayrıca, aile reisinin erkek olarak düşünülmesi ve evi geçindirme rolünün erkeğin görevi olarak görülmesi nedeniyle ekonomik kriz dönemlerinde işten çıkarmalarda öncelikle kadın çalışanlar tercih edilmektedir.

Evlilik, kadınların işgücüne katılımını ve kariyerini etkilemektedir. Özellikle evli ve küçük çocuklu kadınların işgücüne katılım oranı düşüktür (Miya-hira, 1975: 69). Kadınlar, çalışma kararı verirken ve iş tercihi yaparken ev içindeki görevlerini aksatmayacak işleri seçmektedirler (Ecevit, 2000: 158). Evli kadınlara aynı iş için erkeklerden daha az ücret ödenmekte ve üst düzey yönetim konumlarına terfi etmeleri zorlaşmaktadır (Hall, 1994: 359). Günümüzde, hala başarılı birçok kadın kariyerinde cam tavan denilen engellerle karşılaşabilmektedir (Watson, 1995: 190; Parrillo, 2002: 198).

Kadınlar için iki temel çalışma biçimi vardır. Bunlar, ücretli olarak ev dışında çalışmak ve evde yapılan işlerdir (Bilton vd., 1987: 161). 20.yüzyıl boyunca çok sayıda kadın işgücüne katılmıştır. Böylelikle, eve gelir getirme sorumluluğu kadın

ile erkek arasında paylaşılmış ve evli çiftlerin her ikisinin de aileye gelir sağladığı bir aile yapısı meydana gelmiştir. Bununla birlikte, Dünya'nın birçok yoksul ülkesinde böyle bu durumdan söz edilememektedir. Kadınların diğer çalışma alanı evdir ve kadınlar temizlik, yemek pişirme, çocuk, hasta eş ya da yaşlı aile üyelerinin bakımı gibi geniş kapsamlı ev işlerini yerine getirirler (Breitkreuz, 2005: 153). Genel olarak endüstri toplumlarında aile üyeleri, geri kalmış toplumlardaki bireylerden farklı olarak ev işlerine yardımcı olmaktadır. Ancak, Dünya'nın hiçbir yerinde ev işleri aile üyeleri arasında eşit olarak paylaşılmamaktadır. Kısacası, erkekler kadınların para kazanması ve bu amaçla işgücüne katılması düşüncesini desteklemekte ve fakat eşlerine kariyerleri ile ev yaşamının yönetiminde yardımcı olma konusundaki geleneksel tutum ve davranışlarını değiştirmede güçlük yaşamaktadırlar (Macionis ve Plummer, 2002: 293).

Yoğun ekonomik değişiklikler, cinslerin birçok iş alanında dağılımını değiştirmiştir. 1980'den bu yana ekonomide yaratılan yeni işlerin % 80'inde kadınlar yer almıştır (Eitzen ve Zinn, 2003: 263). Bu bağlamda, işgücü içerisinde kadınların rolü önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Eskiye nazaran günümüzde ev dışında çalışan kadın sayısında artış söz konusudur. ABD'de kadınların yaklaşık % 60'ı, Kanada'da % 53'ü, İsveç'te % 53'ü, İngiltere'de % 50'si, Japonya'da % 47'si ve İtalya'da % 30'u işgücüne katılmaktadır (Coleman ve Kerbo, 2003: 263). Bununla birlikte, 1900'lü yıllardan bu yana cinsiyet tabakasının bütün derecelerinde önemli bir farklılık olmamıştır. Kadınlar ve erkekler hala farklı mesleklerde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, kadınlar için ABD'nde en yaygın iş alanları 2000 yılında sırasıyla satış elemanlığı, sekreterlik, yöneticilik, kasiyerlik ve hemşireliktir (Eitzen ve Zinn, 2003: 263; Newman, 1999: 213). Nihayet, gelişmekte olan ülkelerde kadınların önemli bir kısmının tarımda yer almasına rağmen, gelişmiş ülkelerde yoğunluk hizmet sektöründedir ve bu sektördeki eğitim, büro işleri ile sosyal hizmetler gibi çalışma alanları kadınlara uygun özellikler taşımakta ve "kadın işleri" olarak adlandırılmaktadır (Koray, 2005: 323). Gelişmiş ülkelerde kadınların işgücü piyasasındaki yeri "üç aşamalı bir süreç" izlemekte, genç yaşta işgücü piyasasında yer alan çok sayıda kadın evlenme ve çocuk sahibi olma sonucunda piyasadan çekilmekte ve sonra ileri yaşlarda piyasaya katılan kadın sayısının

da tekrar bir artış olmaktadır. Çocuk sahibi olması- na rağmen çalışmayı bırakmak istemeyen kadınlar ise, esnek çalışmayı tercih etmektedir. Ancak, bu çalışma biçimi kadınlar açısından düşük statülü ve güvencesiz işler anlamındadır (Koray, 1993: 34).

Dünya çapında kadınların tahminen işlerin % 60'ını yerine getirdiği, buna karşılık gelirin sadece % 10'unu kazandıkları belirtilmektedir (Eitzen ve Zinn, 2003: 243). Kadın ve erkek ücreti arasındaki uçurum son yıllarda azalmasına rağmen, hala büyük bir fark mevcuttur. ABD'nde 1975 yılında kadınların kazancı erkeklerin aldığı ücretin sadece % 60'ı iken, 2000 yılında % 74 civarında olmuştur (Coleman ve Kerbo, 2003: 263). Kanada'da ise 1990 yılı itibarıyla tam zamanlı çalışan kadınlar, erkeklerin kazancının % 65'ini elde edebilmiştir (Duffy ve Mandell, 1999: 91). Türkiye, kadınların % 25,4'lük işgücüne katılım oranıyla OECD ülkeleri arasında en düşük orana sahiptir. Birçok kadın kayıt dışı sektörde çalışmakta ve bu nedenle sosyal güvenlik kapsamında yer alamamaktadır (Türkiye 2005 İlerleme Raporu: Erişim). Çalışan kadınların ücretleri erkeklerinkinden daha düşüktür. Örneğin, 1994 yılında kamu sektöründe yüksek okul mezunu kadınların aylık kazançları, bu sektörde aynı eğitim düzeyindeki erkeklerin % 76'sı iken, özel sektörde bu oran % 68'dir (Ecevit, 2000: 168).

C. Siyaset

Siyaset, geleneksel olarak erkek işi kabul edilmiştir. Siyasi alanda ayrımcılık, kadınların karar mekanizmalarına katılımının engellenmesi sonucunda erkeklere oranla daha düşük temsil edilmeleri biçiminde ortaya çıkmaktadır. (Buse ve Spielmann, 2003: 1). 20. yüzyıla kadar birçok demokraside kadınlar, oy hakkı bile elde edememişlerdir (Coleman ve Kerbo, 2003: 266). Kadınların oy hakkı kazanmalarına yönelik örgütlü hareketler 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlamış (Rothman, 2002: 146) ve kadınlar ilk kez oy hakkını 1893 yılında Yeni Zelanda'da elde etmişlerdir. ABD'de 1920 yılında, Fransa, Yunanistan, İtalya gibi Avrupa ülkelerinin pek çoğunda ise İkinci Dünya Savaşından sonra oy hakkı elde edebilmişlerdir (Jaquette, 2000: 208).

Kadınların siyasete katılmaları ve temsil edilmeleri, 20. yüzyılın son çeyreğinin oldukça önemli bir gelişmesidir (Jaquette, 2000: 208). Bununla birlikte, kadınlar kritik kararların alındığı siyasi konum-

larda hala oldukça yetersiz temsil edilmektedir. Finlandiya, Norveç, Romanya ve Küba parlamentosunun üçte biri kadınlardan meydana gelirken, bazı Afrika ve Arap ülkelerinde ise parlamentoda hiç kadın bulunmamaktadır. Japon Kongresindeki kadın oranı da % 2'nin altındadır (Sullivan, 2003: 240). ABD % 13'lük kadın temsili ile bu örneklerden daha iyi durumdadır. Ancak, gelişmiş bazı ülkelerin gerisindedir (Sullivan, 2003: 241). İsveç, parlamentosunun % 43'ünü kadınların oluşturması nedeniyle cinsler arasında siyasi eşitliği sergileyen örnek bir ülkedir (Henslin, 2003a: 287). Ülkemizde ise, 23. dönem parlamentosunda (2007) kadın milletvekili sayısı 50 olup, TBMM'in % 9'u kadın milletvekillerinden oluşmaktadır.

D. Sosyal Yaşam

Eğitimde, istihdamda ve siyasette kadına yönelik ayrımcılık açıkça görülebilmektedir. Ancak, kadınlar sosyal yaşamlarında daha az belirgin ayrımcılık biçimlerine maruz kalmaktadırlar (Coleman ve Kerbo, 2003: 268). Sosyal yaşam bakımından kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığının kapsamına; özgür davranma kısıtlılığı, giyim, konuşma ve davranışlarına özen gösterme zorunluluğu ile kendini ifade etmedeki sınırlamalar girmektedir. Sosyal yaşamda kadın; kız çocuk, kız kardeş, eş ve anne şeklindeki temel kadın rolleri ile tanımlanmaktadır. Kız çocuk olarak erkek kardeşinden daha fazla ev işlerine yardımcı olması, eş olarak ailede eşine nazaran ikincil bir konumda bulunması, anne olarak çocuk bakımında daha özverili davranması beklenmektedir (Henslin, 2003a: 288). Kadın çalışıyorsa, mesleğinin yanı sıra ev işleri ve çocuk yetiştirme sorumluluklarını da sürdürmesi istenmektedir. Her iki eşinde çalıştığı ailelere ilişkin araştırmalar, kadının çalışmasının eşinin kariyerini engellediği durumlarda, kadının kendi kariyerinden fedakarlıkta bulunduğunu ortaya koymaktadır (Coleman ve Kerbo, 2003: 268).

Öte yandan, sosyal yaşamda kadının ayrımcılığa uğradığı bir alan da dil yapısıdır. Birçok toplumda erkek egemenliğini yansıtabilecek sözcüklerin kullanılmaması konusunda yeterli duyarlılıktan söz edilememekle birlikte, giderek bilim insanı ve insanoğlu gibi cinsiyet açısından tarafsız terimlerin kullanımı yaygınlaşmakta ve kitaplarda kadın ve erkek zamirleri bir arada ya da birbirinin alternatifi olarak yer almaktadır (Coleman ve Kerbo, 2003: 268).

Kadınların sosyal yaşamda karşılaştıkları bir diğer ayrımcılık alanı ise, şiddettir. Kadına yönelik şiddet, bir şekilde kültür içerisinde inşa olmaktadır (Macionis, 2003: 340). Bu konudaki tarihsel örneklerin başlıcaları Çin'de ayak bağlama, Avrupa'da Cadı yakma ve Hindistan'da ölmüş kocanın vücudu ile yaşayan eşinin yakılması anlamına gelen "suttee"dir. Günümüzde de kadın eşin dövülmesi, cinsel istismara uğraması ve fahişeliğe zorlanması gibi olaylar süregelmekte ve küresel bir sorun niteliği kazanmaktadır (Henslin, 2003b: 316).

IV. Cinsiyet Ayrımcılığını Önlemeye Yönelik Faaliyetler

Toplumsal cinsiyet farklılıkları, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde belirginleşmektedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki işbölümü, aynı zamanda sosyal bir rol bölüşümü niteliğindedir. Ataerkil kültürel değerler bağlamında aile içinde oluşan cinsiyete dayalı işbölümü erkeklere eve gelir getirme rolünü yüklemiş, kadınlara ise evi idare etme ve çocukları yetiştirme görevini vermiştir (Parrillo, 2002: 201; Breitreuz, 2005: 153). Eğitim sistemi ve kitle iletişim araçları da, kadının toplum içerisinde rollerini biçimlendirmede etkilidir. Bir yandan okul kitaplarında kullanılan dil ve semboller, diğer yandan çoğu reklamda kadının oynadığı rollerin ev içi görevlerle sınırlanmasının etkisiyle toplumda bir kadın modeli oluşturulmakta ve beklenen davranış kalıpları kadınlara yüklenmektedir (Macionis ve Plummer, 2002: 300).

Kadınlar açısından eşitsizlik, sosyal kurumlar bakımından gözlemlenebilmektedir. Cinsiyet esaslı kurumlar terimi, toplumsal cinsiyetin süreçlerde, uygulamalarda, imaj ve ideolojiler ile sosyal yaşamın çeşitli alanlarındaki güç dağılımında yer alması anlamındadır. Tarihsel açıdan erkekler tarafından oluşturulmuş, erkek egemenliğinde olan ve lider konumdaki erkeklerin bakış açısıyla yorumlanan kurumların başlıcaları hukuk, siyaset, din, eğitim, devlet ve ekonomidir. Kadınların bütün kurumlara katılımını sağlayan gelişmelere rağmen, merkezi kurumlarda hala erkekler egemendir. Kadının odak olduğu ve ikincil bir rol ile tanımlandığı tek kurum ise, ailedir (Acker, 1992: 567).

Kadınların karşılaştıkları sorunlar; geleneksel işbölümüne bağlı olarak ev içinde harcadıkları emeğin değersiz görülmesi, çocuk, yaşlı, hasta ve engellilerin bakımı sorumluluğunu üstlenmeleri,

karar verme mekanizmalarında ve sosyal kurumlarda yeterince yer alamamaları, aile içi şiddete uğramaları ve işgücüne yeterince katılamamalarından ibaret değildir (Koray, 2005: 336). Kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve istismar küresel boyuta sahiptir ve çok yönlüdür. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yoksul kadınların küresel kapitalist ekonominin esas kurbanları arasında olduğu belirtilmektedir. Göçmenler arasındaki kadınlar, ihraç endüstrileri ve tarımsal işler için gerekli ucuz ve uysal işgücü kaynağıdır. Geleneksel kültürler, kadınların yüksek öğrenimde yer almalarını ya da kariyerlerine devam etmelerini engellemektedir. Aileleri, aile gelirine katkı sağlamaları için kimi zaman tarımsal işlerde ya da düşük ücretle fabrikalarda çalışmalarına izin vermektedir. Geleneksel cinsiyet rolleri kadınların baba ve eşlerine itaat etmelerini ve onların ekonomik desteği olmalarını teşvik etmektedir. İş bulamayan kadınlar, kimi zaman Tayland gibi ülkelerde hızlı bir şekilde büyüyen seks endüstrisine katılmak için başvurmakta. Böylelikle, ataerkil ve geleneksel cinsiyet ilişkileri kadınları küresel ekonomide istismar edici işlerde çalışmaya yönlendirmektedir. Küresel işletmeler de, bu durumu karlarını maksimize etmek ve işgücü üzerinde kontrolü sağlamak için bir avantaj olarak kullanmaktadır (Sullivan, 2003: 241).

Öte yandan, kadınların büyük ölçüde informal sektörde, kısmi zamanlı olarak ve düşük ücretle çalışmaları, ayrıca boşanmalardaki artış ve tek ebeveynli aileye yönelim Üçüncü Dünya ile sınırlandırılmayan Dünya çapında “kadın yoksulluğu” şeklinde ifade edilen bir gelişme ile sonuçlanmıştır. Bu durum, yoksul kadın oranlarındaki artışı vurgulamaktadır (Peterson vd., 1999: 288). Örneğin, ABD’nde kadınlara ilişkin en önemli sorunlardan biri yoksulluğun kadınlaşmasıdır. Jansson (1999), çok sayıda kadının çocuğunu tek başına yetiştirmek zorunda olduğu durumlarda yoksulluk batağına saplandığına ve bu durumun yoksulluğun kadınlaşması terimi ile ifade edildiğine işaret etmiştir. Kadınların yaşadığı ekonomik yoksulluk, aynı iş için erkeğe ödenenden daha az ücret almak ve genellikle erkek mesleği olarak görülen ve yüksek ücret ödenen işlerde çalışma konusunda düşük şansa sahip olmanın bir sonucudur (Cherry, 2005: 167).

Kadın hakları konusundaki duyarlılığın artmasında, demokrasi ve eşitlik kavramlarının gelişiminin yanı sıra kadın hareketlerinin de etkisi olmuştur. Kadın ve erkekler arasında sosyal eşitliği savunan feminizme göre kadınların özgürlüğünü artırmak, cinsiyet tabakalaşmasını ortadan kaldırmak ve cinsel tacizi sonlandırmak kadar kadınlar için sosyal eşitliği sağlayacak bir siyasi eylem gerçekleştirmek ve sosyal değişim meydana getirmek gerekmektedir (Macionis, 2003: 345-346). Feminist hareketin, bazı dikkate değer başarılar elde etmesi sonucunda kadınların özgürlüğü ve cinsiyet eşitliği toplumlarda geniş ölçüde tartışılmıştır (Coleman ve Kerbo, 2003: 275).

1960 sonrası güçlenen kadın hareketleri zamanla somut eşitlik talepleri ileri sürmüştür. Bütün bu gelişmelere bağlı olarak, Batı toplumlarında Anayasa ve yasalarda kadın ve erkek eşitliği doğrultusunda birtakım düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Koray, 2005: 319). Örneğin, refah toplumu olan İsveç ve Danimarka kadınlara fırsat eşitliği verilmesi yönündeki yasal ve kurumsal önlemlere ve düzenlemelere öncülük yapmıştır. İskandinav ülkelerinde, istihdamda cinsiyet ayrımını önlemek bir devlet politikası haline getirilmiştir (Koray, 2005: 331, 335).

Öte yandan, 20. yüzyılın son çeyreğinde küresel bir hedef olarak kadın-erkek eşitliğini sağlamak, uluslararası kuruluşların gündemine gelmiş ve Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen kapsamlı bir siyasal hareket halini almıştır. Konuyla ilgili uluslararası nitelikli temel belge olan Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1979 yılında kabul edilmiştir (Üşür, 2000: 230). Ayrıca, kadın ve erkek arasında var olan hukuki eşitliğin kadınlar lehine bozularak uygulanmasını ifade eden olumlu ayrımcılığa yönelik politikalar özellikle Avrupa Birliği tarafından benimsenmiş ve üye ülkeleri bağlayan hukuki bir nitelik kazanmıştır. Kadınların siyasi partilerin ya da sendikaların yönetimlerinde ve parlamentoda yer alabilmeleri için kotalar, eğitim olanaklarından yararlanabilmeleri veya işlerinde daha üst kademelere yükselmelerinde tanınan öncelikler bu uygulamalar kapsamında yer almaktadır (Altan, 2003: 231).

Özellikle gelişmiş toplumlarda, “dövülen kadınlar” olgusunun bir sosyal sorun şeklinde kabul edilmesine bağlı olarak kadın sığınma (konuk) evlerinin oluşturulması (Loseke, 1989: 174), çalışma yaşamı bakımından çalışan kadınlara doğum için belirli bir süre izin verilmesi, henüz yaygınlık kazanmasa da belirli bir yaşa gelinceye kadar çocukların bakımı için her iki ebeveyne ebeveyn izni olanağı sağlanması, günlük bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, kadının karşılaştığı sorunların çözümlenmesine katkı verecek düzenlemelerdir. Ancak, bunların yine de kadın erkek eşitsizliğinin giderilmesinde yeterli olmadığı ve özellikle refah toplumlarının konuya daha duyarlı olmasının gerekliliği ileri sürülmektedir (Koray, 2005: 332, 333, 335). Bu anlamda, kadınların eğitime önem verilmesi, işgücü piyasasında güçlendirilmeleri, üstlendikleri bakım faaliyetlerinin iş olarak nitelendirilmesi önerilmektedir (Koray, 2005: 337). Kuşkusuz, belirtilen öneriler kadar cinsiyet eşitsizliğini çevreleyen koşul ve ortamda değişiklik gerçekleştirilerek kadın ve erkek rollerinin yeniden tanımlanması yerinde olacaktır (Sullivan, 2003: 250). Geleneksel cinsiyet rollerinin değişiminde ailenin yanı sıra, okul, din, medya gibi sosyal kurumlara da önemli görevler düşmektedir (Coleman ve Kerbo, 2003: 277).

Gelişmekte olan ülkeler gibi ülkemizde de cinsiyet rolleri büyük ölçüde ataerkil toplum yapısı tarafından belirlendiğinden, çalışan kadının önceliği ev olmaktadır. Sosyalleşme süreci ve aldığı eğitimle sosyal konumunu sorgulamadan kabul eden kadın, artan sorumlulukları nedeniyle çalışma yaşamının getirebileceği avantajları kullanamamaktadır. Çalışan kadın gerçeği bağlamında, kadının topluma ilgisizliği ile kendisine ilgisizlik birbirini doğuran ya da besleyen bir kısır döngü oluşturmakta ve bu durum değişmedikçe kadına yönelik eşitlikçi politikaların yararlı olması zor görünmektedir (Koray, 1992: 120, 122). Dolayısıyla, cinsiyet ayrımcılığına ilişkin duyarlılıkta bir artmanın ve mücadelede bazı gelişmelerin sağlanmasına rağmen, bunların yeterli olmadığı ve kalıcı bir çözümün büyük ölçüde geleneksel rollerin yeniden tanımlanmasına ve sosyalleşme sürecinin değişmesine bağlı olduğu dikkate alınmalıdır.

Sonuç

Kadınlar, tarih boyunca cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliklerle karşı karşıya kalmışlardır. Erkeklerden daha düşük statüde görülmüşler ve erkeklere nazaran daha az hak ve şansa sahip olmuşlardır. Birçok ülkede eşitliğe yönelik gelişmeler kaydedilmesine rağmen, kadınlar hala ayrımcılığa maruz kalabilmekte, cinsel istismar ve aile içi şiddete uğrayabilmektedirler. Kuşkusuz, bunda geleneksel cinsiyet rollerinin ve bu rollerin öğrenildiği sosyalleşme sürecinin etkisi büyüktür.

Kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı birçok toplumda görülmekle birlikte, ayrımcılığının türü ve derecesi farklıdır. Gelişmiş ülkelerde cinsiyet ayrımcılığı, kadınların çalışma yaşamında işe alınma aşamasında ve terfide karşılaştıkları engeller ile aynı iş için erkeklere nazaran az ücret almaları gibi konularda belirginleşirken, gelişmekte olan ülkelerde belirtilen konuların yanı sıra daha çok şiddete uğrama ve eğitim olanaklarından yararlanamama gibi temel alanlarda gözlemlenmektedir.

Kadınlara yönelik ayrımcılık sorunun çözümünde öncelikle sorunun içeriğini anlama düzeyi geliştirilmeli, daha sonra çözüm için neyin yapılması gerektiğine karar verilmelidir. Ancak, bu sonuçlara ulaşmak için birlikte hareket edilmedikçe ve siyasi eyleme girilmedikçe önemli bir adım atılması olanaksızdır. Bu noktada, sosyolojik analiz ve sosyal eylem önem kazanmaktadır. Nihayet, cinsiyet ayrımcılığının sadece ayrımcılığa uğrayan gruba yönelik olmaktan çok toplumun bütününe yönelik bir sorun olduğu göz önünde bulundurularak mücadele edilmelidir.

Kaynakça

- ACAR SAVRAN, Gülnur (2004); *Beden Emek Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Kanat Yayınları, İstanbul.
- ACKER, Joan (September 1992); "From Sex Roles to Gendered Institutions", *Contemporary Sociology*, Vol. 21, No: 5.
- ALTAN, Ömer Zühtü (2003); *Sosyal Politika*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1477, Eskişehir.
- AYTAÇ, Serpil (1997); *Çalışma Yaşamında Kariyer*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- BARUSCH, Amanda Smith (2002); *Foundations of Social Policy: Social Justice, Public Programs and the Social Work Profession*, F.E. Peacock Publishers, Itasca.
- BROWN, Diana (2000); "The Misery Behind: Women suffer most the statistics", (Edt.: Robert M. JACKSON), *Global Issues 2000/2001*, Sixteenth Edition, Dushkin/McGraw-Hill, Guilford.
- BUSSE, Matthias ve SPIELMANN, Christian (2003); "Gender Discrimination and the International Division of Labour", *Hamburg Institute of International Economics Discussion Paper: 245*, Hamburg.
- BILTON, Tony, BONNET, Kevin, JONES, Philip, SHEARD, Ken, STANWORTH, Michelle ve WEBSTER, Andrew (1987); *Introductory Sociology*, Second Edition, The Macmillan Press, London.
- BOYD, Monica (1998); "Gender Inequality: Economic and political Aspects", (Edt.: Robert J. BRYM,), *New Society: Sociology for the 21st Century*, Second Edition, Harcourt Brace&Company, Toronto.
- BREITKREUZ, Rhonda S. (June 2005); "Engendering Citizenship? A Critical Feminist Analysis of Canadian Welfare-to-Work Policies and the Employment Experiences of Lone Mothers", *Journal of Sociology&Social Welfare*, Vol. 32, Issue: 2.
- BRUCKNER, Margrit (November 2002); "On Social Work and What Gender has got to do with it", *European Journal of Social Work*, Vol. 5, Issue: 3.
- CHERRY, Andrew L. (2005); *Examining Global Social Welfare Issues*, Thomson Brooks/Cole, Belmont.
- COLEMAN, James William, KERBO, Harold R. ve RAMOS, Linda L. (2002); *Social Problems*, Eight Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- COLEMAN, James William ve KERBO, Harold R. (2003); *Social Problems: A Brief Introduction*, Second Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- CURRY, Tim, JIOBU, Robert ve SCHWIRIAN, Kent (1997); *Sociology for 21st Century*, Prentice Hall, New Jersey.
- DENNY, David (1998); *Social Policy and Social Work*, Clarendon Press, Oxford.
- DEMİR, Ömer ve ACAR, Mustafa (2000); *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Üçüncü Baskı, Vadi Yayınları, Ankara.
- DUFFY, Ann ve MANDELL, Nancy (1999), "Poverty in Canada", (Edt.: Robert J. BRYM), *Society in Question: Sociological Readings for the 21st Century*, Harcourt Brace&Company, Toronto.
- ECEVİT, Yıldız (2000); "Çalışma Yaşamında Kadın Emeğinin Kullanımı ve Kadın-Erkek Eşitliği", *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSIAD Yayın No: 2000-12/290, İstanbul.
- ERSÖZ, Aysel GÜNİNDİ (1999); *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2303, Ankara.
- EITZEN, D. Stanley ve BACA ZINN, Maxine (2003); *Social Problems*, Ninth Edition, Pearson Education, Boston.
- Gender and Reproductive Rights. (Erişim: <http://www.who.int/reproductive-health/gender/glossary.html>, 08.09.2007)
- Gender Discrimination. (Erişim: http://worldnet.scout.org/scoutpax/en/8/8_genderdiscrimination_en, 08.09.2007)
- Gender Equality: Practice Note, November 2002. (Erişim: <http://www.undp.org/policy/docs/policynotes/gender-9dec02.doc>, 07.09.2007).
- GRABRUCKER, Marianne (1998); "Socialisation and Gender Roles", (Edt.: Ian MARSH, Rosie CAMPBELL ve Mike KEATING), *Classic and Contemporary Readings in Sociology*, Longman, Harlow.
- GRINT, Keith (1998), *Çalışma Sosyolojisi*, (Çev.Edt.: Veyssel Bozkurt), Alfa/Aktüel Kitabevleri, Bursa.
- HALL, Richard H. (1994); *Sociology of Work: Perspectives, Analyses and Issues*, Pine Forge Press, London.
- HENSLIN, James M. (2003a); *Social Problems*, Sixth Edition, Prentice Hall, New Jersey.
- HENSLIN, James M. (2003b); *Sociology: A Down to Earth Approach*, Sixth Edition, Allyn and Bacon, Boston.
- Human Development Report 2006: Beyond Scarcity: Power, Poverty and The Global Water Crisis. (Erişim: http://hdr.undp.org/hdr2006/statistics/countries/data_sheets/cty_ds_TUR.html, 20.08.2007)
- Human Rights and Equal Opportunity Commission, 2006. (Erişim: www.humanrights.gov.au, 17.08.2007)
- JAQUETTE, Jane S. (2000); "Women in Power: From Tokenism to Critical Mass", (Edt.: Robert M. JACKSON), *Global Issues 2000/2001*, Sixteenth Edition, Dushkin/McGraw-Hill, Guilford.
- JONES, Melinda (2002); *Social Psychology of Prejudice*, Pearson Education, New Jersey.
- Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı Rapor Taslağı, Kadın ve Kız Çocuklarının Eğitim ve Öğrenimi Çalışma Grubu, İstanbul, 14 –15 Haziran 2003. (Erişim: http://www.ka-der.org.tr/raporlar/egitim_raporu.doc, 07.07.2007)
- KORAY, Meryem (Mart 1992); "Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri", *TODAİE Amme İdaresi Dergisi*, C. 25, Sa: 1.
- KORAY, Meryem (1993); *Çalışma Yaşamında Kadın Gerçekleri*, Basisen Sendikası Yayın No: 23, İstanbul.
- KORAY, Meryem (2005); *Sosyal Politika*, 2. Baskı, İmge

Kitapevi, Ankara.

LORDOĞLU, Kuvvet ve ÖZKAPLAN, Nurcan (2003); *Çalışma İktisadı, Der Yayınları: 358, İstanbul.*

LOSEKE, Donileen R. (1989); "Creating Clients: Social Problems Work in a Shelter For Battered Women", (Edt.: James A. HOLSTEIN ve Gale MILLER), *Perspectives on Social Problems: A Research Annual*, Vol. 1, London.

MACIONIS, John J. ve PLUMMER, Ken (2002); *Sociology: A Global Introduction, Second Edition*, Prentice Hall, London.

MACIONIS, John J. (2003); *Sociology, Ninth Edition*, Prentice Hall, New Jersey.

MARSHALL, Gordon (1999); *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: Osman AKINHAY/Derya KÖMÜRCÜ), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

MARTIN, Patricia Yancey (May 2006); "Practising Gender at Work: Further Thoughts on Reflexivity", *Gender, Work & Organization*, Vol. 13, Issue: 3.

MIYAHIRA, Sarah D. (1975); "Marriage and The Employment of Women", (Edt.: Samuel H. OSIPOW), *Emerging Woman: Career Analysis and Outlooks*, Charles E. Merrill Publishing Company, Columbus.

NEWMAN, David M. (1999); *Sociology of Families*, Pine Forge Press, Thousand Oaks.

O'DONNELL, Mike (1981); *A New Introduction to Sociology*, Thomas Nelson and Sons Ltd., Edinburgh.

ÖNÜR, Nimet ve ÇATALCALI, Ayşe (2002); "Medya Dilinin Cinsiyeti: Köşe Yazılarında Eril ve Dişil Sunumlarla Toplumsal Cinsiyetin Konumlandırılması", *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2002/1-2.

ÖZKALP, Enver (2001); *Sosyolojiye Giriş, Genişletilmiş 11. Baskı*, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No: 140, Eskişehir.

PARRILLO, Vincent N. (2002); *Contemporary Social Problems, Fifth Edition*, Allyn and Bacon, Boston.

PAYNE, Malcolm (1997); *Modern Social Work Theory, Second Edition*, Lyceum Books, Chicago.

PERRY, John A. ve PERRY, Erna K. (2003); *Contemporary Society: An Introduction to Social Science, Tenth Edition*, Allyn and Bacon, Boston.

PETERSON, R. Dean, WUNDER, Delores F. Ve MUELLER, Harlan L. (1999); *Social Problems, Globalization in the Twenty-First Century*, New Jersey.

POPENOE, David (1991); *Sociology*, Prentice Hall, New Jersey.

RAISBOROUGH, Jayne (2002); "Feminist Theory: A Question of Difference", (Edt.: Ian MARSH), *Theory and Practice in Sociology*, Pearson Education Ltd., Harlow.

RESKIN, Barbara F. (March 2000); "The Proximate Causes of Employment Discrimination", *Contemporary Sociology*, Vol. 29, No. 2.

RIDGEWAY, Cecilia L. ve CORRELL, Shelley J. (January

2000); "Limiting Inequality through Interaction: The End(s) of Gender", *Contemporary Sociology*, Vol. 29, No: 1.

ROTHMAN, Robert A. (2002); *Inequality and Stratification: Race, Class, and Gender, Fourth Edition*, Prentice Hall, New Jersey.

SAVCI, İlkey (1999); "Toplumsal Cinsiyet ve Teknoloji", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 54, Sa: 1.

SEYYAR, Ali (2002); *Sosyal Siyaset Terimleri*, Beta Basım Yayım, İstanbul.

SULLIVAN, Thomas J. (2003); *Introduction to Social Problems, Sixth Edition*, Pearson Education, Boston.

ÜŞÜR, Serpil Sancar (2000); "Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği", *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSIAD Yayın No: 2000-12/290, İstanbul.

TAN, Mine (2000); "Eğitimde Kadın-Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği", *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, TÜSIAD Yayın No: 2000-12/290, İstanbul.

Türkiye 2005 İlerleme Raporu, Kasım 2005. (Erişim: <http://ab.calisma.gov.tr/belgeler/ilerleme2005tr.pdf>, 13.07.2007)

WATSON, Tony J. (1995); *Sociology, Work and Industry, Third Edition*, Routledge&Kegan Paul Ltd, London.

YODER, Janice D. (2003); *Women and Gender: Transforming Psychology, Second Edition*, Prentice Hall, New Jersey.

ZANDEN, James W. Vander (1993); *Sociology: The Core, Third Edition*, McGraw-Hill, New York.

ZASTROW, Charles (1996); *Social Problems: Issues and Solutions, Fourth Edition*, Nelson-Hall Publishers, Chicago.